

آداب کلام در کتاب رحمن

صنعت الله جویا، دیپارتمنت تعلیمات اسلامی، پوهنچی شرعیات، پوهنتون بدخشان.

افغانستان

sunatullahjuya@gmail.com

چکیده

یکی از نعمت های جلیل و پر ارزش الهی تکلم و سخن گفتن است، الله انسان را نسبت سایر مخلوقات درین راستا برتری بخشیده است، نطق و بیان وسیله افهام و تفهیم بوده در صورت عدم توانای به نطق حیات انسان به چالش مواجه میگردد، نطق وسیله عبادت می باشد، افراد که قادر به نطق و بیان نیستند نمی توانند الله را درست عبادت نمایند، نقطه افتراق میان انسانها و سایر حیوانات در همین ویژگی بوده که الله نصیب انسان فرموده است، تکلم و سخن گفتن موهبه الهی به بشر می باشد، دین مبین اسلام درین راستا رهنمای های ویژه دارد، مسلمانان مکلف اند تا در سخن گفتن نیز تابع ارشادات شریعت باشند، آداب سخن گفتن را دین به ما آموخته و رهنمای نموده است، به عباره دیگر دین مبین اسلام به مسلمان اجازه نمیدهد که هر چیز را به زبان بیاورد، مسلمان کامل کسی است که به زبان خود حاکم باشد، سخن صواب بگوید یا خاموشی را اختیار نماید، گفتن سخن خوب عبادت و موجب رضامندی الله متعال بوده در حالیکه به زبان آوردن سخنان نادرست قهر و خشم الهی را سبب میگردد، زبان وسیله نجات بوده در صورتیکه درست استفاده شود، اما اگر استفاده درست نشود، میتواند ذریعه هلاکت انسان شود. واضح و مبرهن است که زبان عضو مهم بدن و ترجمان انسان است، علم و دانش و فهم درست انسان از نطق او هویدا میگردد.

کلید واژه: کلام، سخن خوب، سخن بد، زبان، قرآن کریم.

مقدمه

الحمد لله رب العالمین و الصلاة و السلام علی رسوله الامین و علی آله و اصحابه اجمعین

اما بعد

یکی از نعمت های جلیل الله متعال که نصیب انسانها ساخته نطق و بیان می باشد، با زبان میتوان علم آموخت با دیگران افهام و تفهیم نمود، بیشتر بخش عبادات الهی ذریعه زبان انجام می یابد، انسان با داشتن همین ویژگی از سایر حیوانات امتیاز یافته است، زبان وسیله خوبی است، استفاده از زبان نیز امر درخور توجه می باشد، قرآن کریم ضمن اینکه نطق و بیان را نعمت و موهوبه الهی به بشر معرفی نموده از انسان میخواهد که تا این عضو پرارزش را درست استعمال نماید، به محافظت زبان تأکید و شیوه درست استعمال آن را بیان نموده است، دروغ گفتن، همز و لمز^۱ تحقیر و دشنام دادن و ناسزا گفتن گناه است، استفاده معقول و مشروع از زبان خیلی موضوع مهم و درخور توجه می باشد، با کمال تأسف در گذشته و حال هستند تعداد از انسانها که زبان شان وسیله آزار و اذیت دیگران می باشد، با سخنان زشت و قبیح شان دل و روان انسانها را می آزارند، در حالیکه قرآن کریم به مسلمانان دستور میدهد که به مردم سخن نیکو بگویند.

بیان مساله و سوالات تحقیق

ما در عصر اختلاف، شقاق و چند رنگی قرار داریم، دلهای مسلمانان نسبت به هم دیگر مملوء از حقد، حسد و کینه می باشند، البته علت اساسی این بدبختی ها در جامعه نبود احترام متقابل به همدیگر است، یکی از وسائل و ابزار مهمی که در ایجاد فاصله میان انسانها نقش باز داشته زبان می باشد، استفاده درست زبان و شیرین کلامی باعث محبت و بالعکس ناسزا گفتن، تهمت نمودن به دیگران، طعن و تشنیع ذریعه دشمنی و عداوت میگردد.

اهداف تحقیق

مقاله حاضر میخواهد به اهداف زیر نایل گردد:

۱. شناخت آداب درست سخن گفتن مطابق به آموزهای قرآنی.
۲. ثابت ساختن اینکه آیا استفاده نادرست از زبان باعث دشمنی و کینه در بین افراد جامعه میگردد و یا خیر.
۳. بیان نمودن برخورد قرآن کریم با استفاده درست و نادرست زبان.

^۱ همز: اشاره کردن به چشم، لمز: عیب جوی مردم در غیاب شان.

پیشینه تحقیق

در پیرامون موضوع تحقیق به شکل باب و فصل در کتب حدیث و تفسیر به زبان عربی نوشته شده است، اما به زبان دری تحت این عنوان (آداب کلام یا سخن در کتاب رحمان) به طور مستقل کم تر مقالات نوشته شده است، در حالیکه شرایط و زمان ایجاب میکند تا روی همچو موضوعات رساله ها و مقالات علمی بیشتر نوشته شوند.

روش تحقیق

روشی که در این پژوهش به کار گرفته شده است روش استقرائی و کتابخانه‌یی بوده که با استفاده از منابع مکتوب با رعایت مراحل پژوهش علمی صورت گرفته است. در این پژوهش از مقالات، کتاب ها و رساله ها برای غنای موضوع استفاده شده است.

سوالهای تحقیق

سوال اصلی:

س: آداب سخن گفتن در قرآن کریم چگونه است؟

سوالهای فرعی:

س ۱: آیا استفاده نادرست از لسان باعث خشم الهی میگردد؟

س ۲: شیوه های درست کلام کدام ها اند؟

س ۳: شیوه های نادرست و نا مشروع استفاده از زبان کدام ها-اند؟

مفهوم شناسی کلام

تعریف لغوی کلام

تعریف کلام در فرهنگ دهخدا: سخن با فایده ای که بنفسه کفایت کند. اسم جنس است بر قلیل و کثیر واقع میگردد.^۲

کلام در اصطلاح: عبارت از جمله ای است که مفید فایده یا خبری باشد به نحوی که چون گوینده خاموش شود، شنونده در انتظار نماند.^۳

^۲ دهخدا، ص ۲۱۲۳۷ علی اکبر، (۱۳۷۷هـ.ش)، لغت نامه دهخدا، انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ایران.

^۳ فرهنگ معین، ص ۸۷۰، انتشارات امیر کبیر، ایران.

بیان : فصاحت و زبان آوری، پیدا و آشکار شدن.^۴

کلام در اصطلاح علمای نحو: عبارت از جمله ای است که مخاطب از آن یک فایده تام بدست بیاورد، کلام و جمله بهم مترادف می باشند.^۵

باید کلام احسن و زیبا باشد به همین سبب گفتار زیبا و احسن از مواردی است که قرآن کریم به آن تاکید نموده است، الله متعال میفرماید: { وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا }.^۶

به مردم سخن زیبا بگویید، سخن زیبا که باعث جلب توجه مخاطبین گردد، دل کسی را نرنجاند، غرض آلود نبوده، شخصیت کسی را خدشه دار نکند و باعث هتک حرمت و ریختن عرض و آبروی کسی نشود.

سخن خوب بگویید، نرم خوی باشید، حسن بصری میگوید: درین آیه مبارکه به آداب امر به معروف ونهی منکر اشاره شده است، سخن زیبا عبارت است از امر به معروف ونهی از منکر، عفو و درگزری، شامل تمام خوی های زیبایی می شود که باعث رضامندی الله متعال گردد.^۷

مطابق این ارشاد الهی مسلمانان مکلف اند سخن زیبا به زبان بیاورند، در برابر همه انسانها کلام شیرین داشته باشند، حرف و کلام شان باعث رنجش دل کسی نشود، افراد دعوت گر باید در رسانیدن پیام دعوتی شان خیلی نرمش کلامی داشته باشند تا دعوت شان موثر واقع شود، حرف های شان دل مردم را نرم کند.

ویژه گی های سخن خوب از دید قرآن کریم:

باخواندن آیات قرآن کریم در مورد سخن و آداب آن معلوم میگردد که سخن یا کلام باید ویژه گی های زیر را داشته باشد:

۱- باید کلام یا سخن معروف باشد(منکر نباشد)

سخن باید معروف و مطابق شریعت اسلامی باشد، انسان خیلی سنجیده حرف بزند تا سخنانیکه موجب خشم الله متعال میگردد به زبان نیاورد؛ زیرا استفاده نادرست زبان باعث نا خوشنودی الله متعال گردیده خشم و غضب الهی را سبب می شود.

^۴ دهخدا، علی اکبر، (۱۳۷۷ه.ش)، لغت نامه دهخدا، ایران: انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ص ۲۱۲۳۷

^۵ نحو الواضح جلد اول ص ۲۳، کتاب نحو الواضح، علی جازم، السعودی: انتشارات دار المصریه.

^۶ بقره آیه ۸۳.

^۷ ابن کثیر ۱/ ۳۱۷، أبو الفداء إسماعیل بن عمر بن کثیر القرشي البصري الدمشقي، انتشارات و چاپ دار طيبة للنشر والتوزيع.

الله متعال میفرماید:

{قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أُذَىٰ وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ} ^۸

سخن پسندیده و بخشیدن بهتر است از صدقه که در پی آن آزار و اذیت باشد، الله بی نیاز و برد بار است. تمام سخنان انسان توسط فرشته ها نوشته میشود، در کتاب اعمال او ثبت میگردد، درین شکی نیست که به زبان آوردن سخنانی که باعث خشم الله میگردد، دل انسانها را می شکند، قلب ها را جریحه دار می سازد، باعث تفرقه و نفاق و شقاق میان مسلمانان می شود، زمانیکه این سخنان در نامه اعمال انسان ثبت شد در مقابل آن الله انسان را مجازات می نماید، هر انسان مسلمان لازم است سعی نماید تا سخن معروف به زبان بیاورد.

الله متعال میفرماید:

{مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ} ^۹.

به زبان نمی آورد انسان سخنی را مگر اینکه نزد او فرشته ای ثبت کننده آماده می باشد، این فرشته تمام گفتار و کردار او را ثبت و نوشته میکند.

۲- کلام صدق و راست باشد:

الله متعال مسلمانان را از سخنان دروغ منع میکند، چنانکه خداوند جل جلاله میفرماید:

{وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ} ^{۱۰}

از دروغ پرهیز کنید.

به مسلمان شایسته نیست که دروغ بگویند، سخن دروغ از جایگاه اجتماعی انسان می کاهد، انسان دروغ گو طرف باور و اعتماد مردم نمی باشد.

صفت صدق و راست گوی یکجا و مقارن با تقوا در قرآن کریم ذکر شده است.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ} ^{۱۱}

ای مسلمانان از الله بترسید و با راست گویان باشید.

^۸ بقره آیه ۲۶۳.

^۹ سوره ق آیه ۱۸.

^{۱۰} سوره حج آیه ۳۰.

^{۱۱} توبه آیه ۱۱۹.

قرآن کریم نه تنها به راست گفتن تأکید داشته بلکه به مسلمانان دستور میدهد که با راست گویان همنشین باشند؛ زیرا صحبت تأثیر دارد، صحبت افراد صالح انسان را به صلاح و خوبی می کشاند و صحبت افراد نا اهل و کاذب انسان را به دروغ میکشاند.

شاعر میگوید:

صحبت صالح ترا صالح کند   صحبت طالح ترا طالح کند

۳- سخن به عدالت نزدیک باشد:

عدالت در گفتار و کردار مطلوب و ممدوح می باشد، قوام دنیا بر عدالت استوار است، عدالت در تمام امور زندگی مهم بوده باعث جلب رضای الله متعال می شود.

الله متعال میفرماید:

{وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْلَمُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ} ۱۲

هرگاه سخن گفتید از عدالت دور نشوید، گرچه سخن به ضرر خویشاوندان تان هم باشد.

هرگاه سخن میگوئید یا در میان مردم داوری میکنید، سخن به عدالت بگوئید از جاده عدالت دور نشوید، گرچه کسانی که بر علیه آنها داوری میکنید از اقارب تان هم باشد، باز هم عدالت را مرعی دارید. ۱۳

۴- گفتار باید ملایم و نرم باشد:

گفتار ملایم و نرم باعث می شود تا سخن انسان در قلب دیگران نفوذ کند، قرآن کریم واقعه موسی علیه السلام را به ما نقل میکند، الله متعال به موسی علیه السلام دستور میدهد که با کلام نرم همراه فرعون وارد بحث شود.

{اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ، فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ} ۱۴

الله متعال به موسی و هارون علیهما السلام دستور میدهد که: به سوی فرعون بروید که او سرکش شده است، به او سخن نرم بگوئید شاید او پند پذیر شود یا بترسد از الله.

۱۲ انعام آیه ۱۵۲ .

۱۳ تفسیر منیر ۹۳/۸، دوهبه بن مصطفی الزحلی، التفسیر المنیر فی العقیة والشریعة والمنهج، (۱۴۱۸ هـ ق) انتشارات: دار الفکر المعاصر - دمشق.

۱۴ سوره طه آیه ۴۳/۴۴.

به فرعون سخن نرم و آرام بگوئید، صحبت نرم کنید، از خشونت کار نگیرید، موضوع را ساده و آسان نشان دهید، نرمش در هر چیز باعث زیبایی است، در هر سخن یا امری که خشونت وجود داشت زیبای آن از بین می‌رود.^{۱۵}

۵- کلام باید اهانت آمیز نباشد:

درقرآن کریم سخنان اهانت آمیز نگوئید، الله متعال مسلمانان را از گفتن سخنان توهین آمیز منع نموده است.

الله متعال میفرماید:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللِّقَابِ بئْسَ الْأَسْمَاءُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ} ۱۶

ای مسلمانان گروهی، گروهی دیگر را به ریشخند نگیرد، چی بسا (آنها که مسخره میشوند) از اینها (که مسخره میکنند) بهتر باشند، و نیز زنان نباید سایر زنان را مسخره نمایند، چی بسا زنانیکه مسخره میشوند از زنانیکه مسخره میکنند بهتر باشند، به عیب جوی از یکدیگر نه پردازید و همدیگر را با لقب های زشت صدا نزنید، پس از ایمان آوردن، فسق و بدکاری نام و لقب بدی است و کسانیکه توبه نکنند، ستمگار اند.

الله متعال در پیرامون آداب اجتماعی به مسلمانان خیلی رهنمای مهم نموده است، درین شکی نیست رعایت این موارد در گفتار باعث محبت و الفت در میان مسلمانان میگردد، هر گاه اگر به موارد ذکر شده توجه نشود، سخنان نا تراشیده و نا سنجیده باعث شکستن قلوب انسانها می شود، به تمسخر گرفتن دیگران، عیب جوی، و یاد کردن به القاب زشت مواردی هستند که سبب دشمنی و کینه و عداوت در میان انسانها میگردد. گاهی اوقات به یک حرف زشت دل تعداد کثیری از انسانها می رنجد.

شاعر میگوید:

به یک نا تراشیده در مجلسی برنجد دل هوش مندان بسی

سید قطب میگوید:

^{۱۵} روح البیان ۳۸۸/۵، إسماعیل حقی بن مصطفی الإستانبولی الحنفی الخلوئی انتشارات: دار الفکر - بیروت.

^{۱۶} سوره حجرات آیه های ۱۲/۱۱.

در جامعه قرآنی ادب و احترام جایگاه رفیع و شامخ دارد، کرامت هر فرد محترم بوده هیچ کس حق هتک حرمت دیگران را ندارد، لمز و عیب جوی به یک فرد در حقیقت لمز عیب جوی به خود انسان است، زیرا کرامت یک نفر مانند کرامت جامعه است. فرد احترام شد درحقیقت جامعه احترام شده است.^{۱۷}

جراحات السنان لها التئام ... ولا يلتام ما جرح اللسان

زخم تیر و شمشیر ونیزه بهبود می یابد، اما زخم زبان ها هرگز التیام پذیر نمی باشد.^{۱۸}

درد و الم و زخمی که به واسطه زبان به کسی اصابت میکند، التیام پذیر نیست، تا مدت های طولانی اثرات ناگوار آن در خاطر و روان انسان ها باقی می ماند.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَّ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنَاهُ وَأَنْفُوا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ}

ای مومنان! از بسیاری از گمان های بد پرهیزید بی شک برخی از گمان ها گناه است. و به کنجا کاو و تجسس (در کارهای دیگران) نپردازید و از یکدیگر غیبت نکنید. آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادرش در حالیکه مرده است، بخورد. بیگمان ازین کار نفرت دارید. تقوای الله پیشه کنید. به یقین الله توبه پذیر و مهورز است.

یکی دیگر از موارد استفاده نامشروع از زبان غیبت و تجسس عیوب دیگران است.

غیبت گناه بزرگ است، الله متعال درین آیه مبارکه به شدید ترین لفظ غیبت را نکوهش نموده است، کسانی که غیبت میکنند در حقیقت گوشت برادر خود را خورده اند، در حالیکه هیچ طبع سلیم خوردن گوشت انسان مرده را نمی پسندد.

حجت الاسلام غزالی در پیرامون حرمت غیبت میگوید:

اعلم أن سوء الظن حرام، مثل سوء القول. فكما يحرم عليك أن تحدّث غيرك بلسانك بمساوئ الغير، فليس لك أن تحدّث نفسك، وتسيء الظن بأخيك»^{۱۹}.

^{۱۷} فی ظلال القرآن ۶ / ۳۳۴۴. سید قطب ابراهیم حسین الشاربی (۱۴۱۲ هـ) انتشارات: دار الشروق - بیروت - القاهرة، چاپ: هفدهم. -

^{۱۸} روح البیان ۹ / ۸۱.

^{۱۹} محاسن التأویل ۸ / ۵۳۴، محمد جمال الدین بن محمد سعید بن قاسم الحلاق القاسمی (۱۴۱۸ هـ)، محقق: محمد باسل عیون السود، انتشارات: دار الکتب العلمیه - بیروت، چاپ اول.

حجت الاسلام غزالی در کتاب خود (الاحیاء) در پیرامون حرمت غیبت میگوید: همان طوریکه سخن زشت حرام است سوء ظن حرام می باشد، همان گونه که شکستن قلوب مردم به زبان حرام بوده نباید در ذهن و خاطر خود نسبت به دیگران بدگمان بود.

(غیبت) یاد کردن کسی به یک وصف در غیاب او که باشنیدن آن اندوه گین شود، گرچه آن وصف در آن شخص موجود باشد.^{۲۰}

۶- آداب سخن در مقابل والدین

قرآن کریم کتاب مقدس الهی به مسلمانان دستور میدهد که در برابر والدین ادب و احترام خاص داشته باشند، حقوق ایشان نسبت به سایر اقارب زیاد بوده و در قسمت رعایت حقوق والدین در چندین آیات کلام الله مجید تأکید صورت گرفته است، قرآن کریم آداب سخن گفتن در برابر را نیز رهنمای نموده است، درین آیه مبارکه الله متعال میفرماید.

{وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا} ^{۲۱}

و پروردگارت [چنین] حکم کرد که جز او را مپرستید و به پدر و مادر نیکی کنید، اگر یکی از آن دو یا هر دوی آنها در نزد تو به [سن] [پیری] رسند. [حتی] به آنان «اف» مگو و بر آنان بانگ مزین و به نیکی به آنان سخن گوی.

«اف» هر چیز کثیف و آلوده، هر آن کلمه ای که در آن اظهار ناراحتی باشد؛ زیرا ناراحتی فرزند سبب اندوه و ناراحتی والدین میگردد، هرچه به والدین کوچکترین ناراحتی را ایجاد کند، ممنوع است.^{۲۲}

«لَا تَنْهَرُهُمَا» در برابر والدین نافرمان نباشید، بر خلاف نظر شان ابراز رأی نکنید، که این امر باعث رنجش خاطر والدین می شود.^{۲۳}

^{۲۰} تفسیر المنار ۱۳/ ۵۷۸، وهبه زحیلی (ب ت) تفسیر المنار، انتشارات: کتابخانه امیر حمزه، کویت، پاکستان.

^{۲۱} سوره الاسراء آیه ۲۳ .

^{۲۲} معارف القرآن ۸/ ۲۰۱، مفتی شفیع عثمانی، (۱۳۸۸) انتشارات: امیر حمزه، کویت پاکستان.

^{۲۳} روح المعانی ۱۵/ ۷۳، شهاب الدین محمود آلوسی بغدادی (ب ت) روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی، انتشارات: مکتبه حقایق، پشاور، پاکستان.

۷- آداب کلام در برابر نامحرمان:

یکی از اهداف مهم شریعت اسلامی حفظ کیان خانواده می باشد، سلامت و سعادت جامعه انسانی در گرو تربیه سالم خانواده است الله متعال به خاطر صیانت خانواده از فحشاء و فساد اخلاقی دساتیر ویژه ای دارد، به خانم های پیامبر چنین دستور میدهد.

{يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْنُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنْ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَحْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ
وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا} ۲۴

ای زنان پیامبر شما مانند هیچ یکی از سایر زنان نیستید، اگر تقوا دارید، نرم و نازک سخن نگویند تا مبادا کسی که در دل خود بیماری دارد به طمع افتد. و سخن شایسته بگویید.

به زنان پیامبر الله متعال دستور میدهد که با مردان نامحرم نرم و نازک صحبت نکنند، بسا انسانهای که قلبا مریض و شهوت پرست هستند، زمانی که زنان با نرمش کلام به ایشان برخورد نمایند، میکوشند تا با اصرار و الحاح خود را به آنها نزدیک سازند. لحن سخن خیلی مطالب را میرساند، باید زنان مسلمان در برابر نامحرمان درشت و خشن صحبت نمایند، سخنان شان به اندازه نیاز و ضرورت بوده و قول معروف باشد.

رعایت این ادب به همه زنان مسلمان واجب و حتمی می باشد، همه زنان مسلمان مکلف اند حین سخن گفتن با مردان نامحرم از لین و نرمی در سخن اجتناب نمایند، درشت صحبت نمایند تا در دل کسانی که مرض شهوت و تمایل به فحشاء است طمع پیدا نشود. ۲۵

۸- با صدای بلند سخن نگویند:

صدای بلند در حین صحبت نمودن بر خلاف دستور قرآن کریم است، قرآن کریم به مسلمانان رهنمای میکند که در وقت صحبت نمودن صدای شان را بلند نکنند. الله متعال با حکایت از توصیه های لقمان حکیم به مسلمانان آداب اجتماعی را درس میدهد.

{وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنْ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتُ لَصَوْتِ الْحَمِيرِ} ۲۶

در راه رفتنت اعتدال داشته باش و صدایت را پایین بیاور. و بی شک زشت ترین صداها، صدای خر است.

۲۴ الاحزاب آیه ۳۲ .

۲۵ تفسیر المیسر ۷/ ۳۴۲، مجمع علماء، مصدر الكتاب : موقع مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف..

<http://www.qurancomplex.com>

۲۶ لقمان آیه ۱۹ .

صدای خود را بیش از قدر ضرورت بلند مکن؛ زیرا صدای بلند باعث اذیت سامعین می شود، و هیچ صوتی بدتر و زشتتر از صدای خر نیست، یکی از علت زشتی صدای خر بلندی صدا و بی موجب صدا کشیدن می باشد.^{۲۷}

نتیجه گیری

در موضوع آداب کلام یا سخن از نظر قرآن کریم مورد بحث و بررسی قرار گرفته و از آن چنین نتیجه گرفته میشود که: کلام باید زیبا و احسن باشد، به همین سبب قرآن کریم در زمینه تأکید نموده است. همچنان باید سخن معروف و مطابق شریعت اسلامی باشد، وانسان خیلی سنجیده حرف بزند تا کلامی را که به زبان می آورد موجب خشم الله متعال نگردد. قرآن کریم به راست گفتن تأکید نموده و از مسلمانان خواسته تا با راست گویان همنشین باشند. مواردی دیگری که قرآن کریم بالای آنها تأکید زیاد نموده است عبارت اند از اینکه سخن باید به عدالت نزدیک باشد، گفتار باید ملایم و نرم باشد، چون گفتار ملایم و نرم باعث می شود تا سخن انسان در قلب دیگران نفوذ نماید. همچنان کلام باید اهانت آمیز نباشد، درقرآن کریم سخنان اهانت آمیز چون: همز و لمز، یاد کردن دیگران به القاب زشت، غیبت و بهتان نکوهش گردیده است، الله متعال مسلمانان را از گفتن سخنان توهین آمیز به دیگران منع نموده است.

همچنان قرآن کریم به مسلمانان دستور میدهد که در مقابل والدین از گفتن سخنانیکه باعث رنجش خاطر شان می شود پرهیز نمایند. متوجه گفتار شان باشند، سخن کریم و زیبا به آنها بگویند.

از جانب دیگر همه زنان مسلمان مکلف ساخته شده اند تا حین سخن گفتن با مردان نامحرم از لین و نرمی اجتناب نمایند، درشت صحبت نمایند تا در دل کسانیکه مرض شهوت و تمایل به فحشاء است طمع پیدا نشود. همچنان قرآن کریم به مسلمانان رهنمای میکند که در وقت صحبت نمودن صدای شان را بلند نکنند.

فهرست منابع

قرآن کریم.

آلوسی، شهاب الدین محمود آلوسی بغدادی (ب ت) روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم والسبع المثانی، انتشارات: مکتبه حقایق، پشاور، پاکستان.

^{۲۷} فتح البیان ۱/۲۸۹، أبو الطیب محمد صدیق خان بن حسن بن علی ابن لطف الله الحسینی البخاری القنوجی (۱۴۱۲ هـ - ۱۹۹۲ م) فتح البیان فی مقاصد القرآن، انتشارات: المکتبه العصریة للطباعة والنشر، صیدا - بیروت.

ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي البصري الدمشقي (ب ت) انتشارات: دار طيبة للنشر والتوزيع.

ابى زهرة، محمد بن أحمد بن مصطفى بن أحمد مشهور به ابى زهرة (ب ت) زهرة التفاسير، انتشارات: دار الفكر العربي.

ابو الفداء، إسماعيل حقي بن مصطفى الإستانبولي الحنفي الخلوئي، المولى أبو الفداء (ب ت) روح البيان، انتشارات: دار الفكر - بيروت.

جازم، على جازم و مصطفى امين (ب ت) النحو الواضح في قواعد اللغة العربية، انتشارات: الدار المصرية السعودية للطباعة والنشر والتوزيع، السعودي.

دهخدا، على اكبر، (١٣٧٧هـ ش)، لغت نامه دهخدا، انتشارات: دانشگاه تهران. ايران.

زحيلي، دوهبة بن مصطفى الزحيلي، (١٤١٨ هـ ق) التفسير المنير في العقيدة والشريعة والمنهج، انتشارات: دار الفكر المعاصر - دمشق.

سيد قطب، سيد قطب إبراهيم حسين الشاربي (١٤١٢ هـ) فى ظلال القرآن، انتشارات: دار الشروق - بيروت - القاهرة، چاپ هفدهم.

عثمانى، متفى شفيع عثمانى (١٣٨٨) معارف القرآن، انتشارات: امير حمزه، كويته پاکستان.

قرطبي، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي شمس الدين القرطبي (١٣٨٤هـ - ١٩٦٤ م) الجامع لأحكام القرآن = تفسير القرطبي، چاپ دوم، انتشارات: دار الكتب المصرية - القاهرة.

قاسمى، محمد جمال الدين بن محمد سعيد بن قاسم الحلاق القاسمى (١٤١٨ هـ) محاسن التأويل، محقق: محمد باسل عيون السود، انتشارات: دار الكتب العلميه - بيروت، چاپ اول.

قنوجى، أبو الطيب محمد صديق خان بن حسن بن علي ابن لطف الله الحسيني البخاري القنوجي (ب ت) فتح البيان في مقاصد القرآن، انتشارات: المكتبة العصرية للطباعة والنشر، صيدا - بيروت.

مجمع علماء، تفسير الميسر، مصدر الكتاب: موقع مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف،

<http://www.qurancomplex.com>

فرهنگ معین، انتشارات: امیر کبیر. ایران.